

9 miljoner sätt att döda en vårdtagare på

(Baserad på verkliga erfarenheter från många år som undersköterska och som nuvarande vårdlärare, men inte en specifik eller isolerad händelse. Ingen sekretess har brutits.)

Sonja blev 92 år gammal. Det är en imponerande ålder, men hon kunde ha blivit ännu äldre. Hon dog på en måndag under korttidsboendets täta filter, det var en varm måndag i juli. En sådan måndag som följer på en helg där avslutningen firades med öl på söndagskvällen i en park, och sen en öl på en krog, bara en öl till, bara en till... Vi kallar det "vikariesjukan" och den rings oftast in vid sextiden på morgonen. Ingen blir arg på det här, vi har också varit unga, eller chefen blir förvisso arg, men hon har nog aldrig varit ung. Som tur är finns det fler vikarier än chefer i vården, så en yrvaken Hampus dök som tur var in med kort varsel vid åttatiden för att täcka upp och passet var därmed bara en halvtimme senare än vad som var tänkt. Det enda han hade missat var morgonrapporten. Jag gav honom ett god morgon och en medicinnyckel i förbifarten när jag var på väg för att ta en cigg innan vi satte igång med morgonarbetet. Han nickade med ett sömndrucket leende och lufsade iväg mot första rummet av tio. En rar grabb som den varma måndagen i juli ska döda sin första människa.

Jag minns när jag var ansvarig för min första människas död, det var för nio år sen i hemtjänsten. Det var turligt nog indirekt, vilket är bra första gången då man fñas in i känslan. Givetvis var det inte meningen, det är det aldrig. Men vi var två personer som skulle täcka en hel stadsdel på kvällen inklusive trygghetslarm, så när du har tre larm i kö får du lov att prioritera. Tyvärr prioriteras man enklare bort om man brukar larma flera gången om dagen för att man är orolig och vill ha någon att prata med. Den svenska omsorgen är inte konstruerad för att människor ska må bra utan för att de inte ska må dåligt. Jag rapporterade över till natten att hon larmat men förstod att ingen skulle hinna åka dit då det fortfarande larmade. På morgonen var hon död.

Min chef betonade att jag inte hade något ansvar i det som hänt, vilket bara är halvt sant. För vi har alla ett visst ansvar, vi har alla gjort något misstag, oavsett om det beror på faktorer vi inte kan styra. Det finns ett bevisat samband mellan låg bemanning, hög arbetsbelastning och höga dödsfall inom vården. Men även om stressen, hetsen, bemanningen och de otillräckliga resurserna tvingar oss att begå misstag så är det vi som har begått det. Det kan handla om något enkelt som att inte sprita händerna innan du plockar upp en vårdtagares kam och vips är infektionen spridd, utan att någon vet vem som dödade vårdtagaren, inte ens den som gjorde det. Därför pratar vi aldrig om det, vi beskyller sällan varandra för vi vet att nästa misstag kan vara mitt och en människas liv är en tung börda att bära. Det är elefanten i rummet vi alla hjälps åt att dölja. Troligen är det därför Hampus inte känner till något av det här. Han gick ut gymnasiet för två år sedan och började direkt på socionom-linjen vilket gör att han endast jobbat på somrarna, det är hans andra sommar hos oss och han ströjobbar bara lite. Om två veckor ska Hampus bli 21, och han ska göra det som en vikarierande mördare.

Det var inte Hampus fel, men försök få honom att förstå det. Jag skulle nog inte ens säga att det var Aishas fel, den andra vikarien som ringde in sig sjuk. Troligen var problemet att vi inte hade fler vana vikarier, eller att vi inte kunde utnyttja de vi hade då vi tvingades 0-vik:a Aishas pass. Att 0-vik:a innebär att ingen alls går på det passet utan vi får klara oss på den personal som är på plats. Tydligt är detta ett oundvikligt fenomen när man har underskott i budgeten. Hur vi kan ha underskott förstår jag dock inte då vi alltid är fullbelagda men aldrig fullbemannade, fast ekonomi har aldrig varit min starka sida heller. En annan förklaring kan vara att nattsköterskan borde ha fått stöd under natten då allt verkade hända på en och samma gång, vilket det alltid gör under varma söndagsnätter i juli. Då hade hon kanske hunnit betona hur lågt Sonjas socker låg på, 2,3 mmol/L, vilket betyder att mer insulin hade skickat in henne

i ett koma hon kan ha svårt att ta sig ur med tanke på sin höga ålder, den tidigare infarkten och värmen som stod still i de trånga rummen. Det hade hon nog gjort om hon inte också var inringd av bemanningen och inte visste att Sonja vanligtvis låg stabilt i socker samt att man inte kollade hennes P-glukos innan hon fick insulin på morgonen. En sak är dock säker, det hade aldrig hänt om Hampus hade tittat på P-glukos-listan och gjort kopplingen själv. Men springer du som en galning för att hinna dela ut 20 vårdtagares mediciner samtidigt som du ska hjälpa dem upp, då glömmet du lätt att titta på en lista som vanligtvis inte fylls på med nya siffror. Fast försök förklara det för Hampus.

Sonja kände sig svag i kroppen, domnad på något sätt. Det var inget nytt, hon hade känt sig på det viset ända sedan infarkten. Som att hennes hud låg inbäddad i ett lager av tunt gummi, hennes muskler fick arbeta hårdare än förut för att utföra ens de enklaste uppgifter. Hon hade just vaknat och tittade ut genom springan i persiennerna. Solen lyste upp gräset utanför och hon kisade för att kunna se hur tidigt det var, tyvärr var hennes ögon snäppet för gamla för att se väggklockan. Sakta slöt hon sina ögon och drömde sig iväg till andra platser, andra tider. Sommarstugan ute vid sjön, det enda barnbarnet som plaskade vid bryggan och dottern som hjälpte henne med gräsmattan. Käbblet om att dottern också kunde ta rosorna och det eviga svaret att det kunde Sonja fixa själv, hon var inte död än. Nu kunde inte Sonja ta hand om rosorna själv längre, hon var tvungen att be dottern när hon besöker i morgon. Egentligen ville hon inte ligga och tänka på stugan och barnen, sådana tankar gjorde henne melankolisk. Som om det inte var nog att ligga i ett trångt och varmt rum med en total främling, man behöver inte bli påmind om hur man egentligen kunde spendera en varm måndag i juli. Ögonen stängdes igen, tankarna hade svårt att stanna på ett ställe. De gled omkring i hennes huvud som en buss som bara glömmet att stanna för att släppa av och på nya tankar. Barnbarnet for omkring bland rosor och bryggor, allt annat var svårt att fokusera på. Hon ville gärna veta hur mycket klockan var, om det var för tidigt att larma på personalen så hon fick i sig kaffet, men man vill ju inte störa i onödan. Var det dags att gå upp skulle de komma ändå. Kaffebristen var allt Sonja kunde känna ordentligt under morgonen, den första koppen hett kaffe som knuffade tillbaka känslan i kroppen och gjorde allt lite skarpare kittlade hennes humör. Törsten blev större än omtänksamheten och hon försökte trycka på larmknappen som satt på hennes handled. Men hon hade knappt kraft nog att lyfta handen till knappen, än mindre att trycka ner det tröga gummibeklädda larmet. Hennes ögon fortsatte vara stängda, mer av utmattning än för att hon ville. De kommer när de kommer.

Hon visste inte hur länge hon låg och väntade, men hon visste att hon gillade Hampus, killen som kom in för att hjälpa dem. Rumskamraten sov fortfarande så han gick fram till Sonja och kvittrade fram ett ”god morgon” medan han tittade på väggklockan. De försökte vara snälla, glada och tålmodiga, men hon tyckte inte om att det syntes på dem hur stressade de var, det kändes som att man var tvungen att skynda sig för att inte knäcka stackarna totalt. Hampus fällde grinden på sängen och ställde sig vid sidan om när han tog tag i hennes ben så hon i en snurrande rörelse hamnade på sängkanten. Det var först nu som Sonja upptäckte hur yr och darrig hon var. Försiktigt försökte hon påpeka detta, att han kanske kunde ta rumskamraten innan, trots att hon brukar sova tills förmiddagen.

Han tittade på klockan igen.

Hon sa att han kunde komma när han var klar med alla andra.

Han svarade att Sonja nog behövde äta frukost med tanke på insulinet.

Hon nickade och kände att yrheten blev så skarp att hennes kropp sakta föll bakåt i sängen.

Han tog emot henne och hjälpte henne lägga sig igen innan han föreslog att hon kunde få frukost i sängen.

Hon var nöjd.

När han kommit tillbaka med gröten, juicen och framförallt kaffet höjde han hennes rygg i sängen tills hon kom i en sittande position och satte sedan på henne en haklapp. Sonja log åt honom och försökte lyfta armen för att stryka honom över kinden, men krafterna sinade ännu snabbare när hon satt upp. Ingen idé att klaga över det, tänkte hon, stackarna har fullt upp ändå utan att behöva lyssna på mitt gnäll. Hampus gick till medicinskåpet, tog ut insulinpennan med NovoMix och drog upp 7 enheter. Sonja försökte hjälpa till med att dra upp nattlinnet så han kom åt att sticka henne i magen, vilket hon lyckades med och Hampus log när han tackade för hjälpen. Hon log tillbaka innan han gick och signerade dosen, tittade på klockan och försvann. De sista orden Sonja hörde i livet var: ”Se till att äta nu så kommer jag sen och hjälper dig upp vännen!” Orden var uttalade med värme och uppriktig ånger över att hon hade fått stressa. Sonja log överslätande mot honom och somnade om.

Det var jag som hittade henne trekvart senare, frukosten var totalt orörd och hon var okontaktbar. Jag tittade snabbt på medicinlistan, såg att hon fått insulin och tittade på P-glukos-listan. Sekunden efter man inser vad som har hänt står alltid tiden stilla för mig, medan jag rör mig. Som om livet stannar av medan man springer till köket, hämtar druvsockret i pulverform och blandar med saft på vägen tillbaka, ingen verkar röra sig utanför den sfären. Bredvid sköljen såg jag Hampus och sa till honom att hämta sköterskan till Sonjas rum, han förstod allvaret i min röst. Två minuter senare kom de båda in på rummet, då hade jag hunnit täcka hela Sonjas gom med sockerlösning och droppat ner lite i hennes hals också med hjälp av sugröret. Jag förklarade snabbt för sköterskan vad som hänt och önskade tyst att Hampus inte hade stått där, han hade behövt få veta på något annat sätt. Men nu handlade det om ett liv, och då kan sådana saker som samvete och medmänsklighet inte stå i vägen. Hans ögon blev stora när han hörde mig prata, som om hjärnan inte kunde begripa orden som öronen hörde. Sedan slogs de ner och han mumlade fram någon sorts förvirrad ursäkt som sköterskan ignorerade och som jag besvarade med att han inte behövde stanna på rummet om han inte orkade. Stoiskt skakade han på huvudet och stod kvar vid dörren. Jag gick fram till honom, la min hand på hans rygg och sa försiktigt att det inte var hans fel. Han lyssnade inte.

Klockan tio över sju på kvällen den varma måndagen i juli dog Sonja, hon blev 92 år gammal, fast hon kunde ha blivit ännu äldre. Vi skickade aldrig in henne till sjukhuset då både vår läkare och sköterska var överens om att det bara fanns en utgång för henne av ett insulinkoma efter den kraftiga infarkten. Hampus skulle ha slutat klockan två, men vid fyra-tiden satt han fortfarande bredvid hennes säng, baddade hennes bleka panna och höll hennes sköra hand. Chefen hade tyckt att det var opassande att han stannade kvar på jobbet just idag, han behövde lugna ner sig. Vi andra, som faktiskt varit i samma sits, berättade aldrig för chefen att han satt kvar så länge, men bad honom gå när dottern var på väg. Medan hon tog sitt farväl av mamma tog jag med mig Hampus ut på balkongen. Jag försökte förklara för honom att det inte var hans fel, att avvikelser jag var tvungen att skriva inte handlade om honom utan om verksamheten. Att sköterskan inte hade rapporterat över, att ingen av oss andra hade haft en aning heller, att han gjorde som vi andra också hade gjort. Det var inte hans fel. Men han svarade bara att han borde ha kollat listan. Och det borde han. Det var inte hans fel, men försök förklara det för honom.

Jag träffade aldrig Hampus igen, han kom inte tillbaka till vården. Skulden över en människas död är starkare än de flesta känslor jag vet om. Någon du skulle hjälpa, vårda och ta hand om finns inte längre på grund av dig. Ett barnbarn som förlorade en mormor, en dotter som

förlorade en mamma, en brygga där ingen plaskade igen. Och det spelar ingen roll hur hårt du vet att det inte är ditt fel. Jag önskar att jag kunde ha fått honom att förstå det, hur många av oss som är mördare, men att det är inte vårt fel. Att ansvaret egentligen ligger på alla makthavare som ser till att vi inte har tid till sådana saker som bra vård. Som låtsas att det är isolerade händelser och om vi bara skriver en blankett varje gång det händer så kommer det aldrig hända igen. Politiker som vägrar säga sanningen, då de inte vågar motivera kostnaden för väljarna. Oavsett om du är från höger, vänster, mitten eller diagonalen. Utan hänsyn till om du sitter i nämnden, fullmäktige, Riksdagen eller är ansvarig minister. Det är ert fel, och jag hoppas verkligen att ni får betala för vartenda människoliv ni har tagit, för gudarna ska veta att vi har betalat vår del! Och om ni inte håller med får ni gärna titta Hampus i ögonen och förklara för honom att det var hans fel att Sonja bara blev 92 år gammal.

//JP